

Dejan Vučetić i Dejan Dabić*

**Istine i kontroverze kinematografskog prava u Srbiji
O jednom neopravdano (pravno) zanemarenom obliku
umetničke slobode izražavanja**

Sadržaj

1. O složenosti prava medija i mestu umetničkog izražavanja u okviru slobode izražavanja

2. Izvori srpskog kinematografskog prava

3. Ključne tačke pravnog režima kinematografije u Srbiji

3.1. *Opšti interes*

3.2. *Šta je predmet kinematografskog prava - kinematografsko delo ili audiovizuelno delo?*

3.3. *Producentne kuće*

3.4. *Distributerske kuće*

3.5. *Prikazivači filmova*

3.6. *Domaće kinematografsko delo - problem nezaokruženog kruga autora filma*

3.7. *Strano kinematografsko delo*

3.8. *Koprodukciono kinematografsko delo*

4. Filmski centar Srbije - od (kvazi) nevladine organizacije do ustanove kulture od javnog značaja

5. Podsticaji i podsticanje kinematografiji

5.1. *Podsticaji domaćoj kinematografiji i jedinstvo pravnog poretka*

5.2. *Podsticaji za strano kinematografsko delo i podsticaji prikazivačima*

6. Čemu vodi (ne)ograničavanje slobode kinematografskog izražavanja - slučaj Srpskog filma

7. Zaključak

1. O složenosti prava medija i mestu umetničkog izražavanja u okviru slobode izražavanja

Kao što je to lepo objasnio Vladimir Vodinelić u tekstu *Evropski standard slobode medija*, sloboda medija je troslojna sloboda¹, sačinjena od slobode izražavanja (sloboda informisati

* Dejan Vučetić je doktor pravnih nauka i vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Nišu. Dejan Dabić je pravnik, urednik Filmskog programa Niškog kulturnog centra i selektor Festivala glumačkih ostvarenja domaćeg igranog filma u Nišu.

¹ V. Vodinelić, *Evropski standard slobode medija*, *Vrhovni sud Srbije – Bilten sudske prakse*, 3/2007, s. (22 i dalje) 33.

javnost), slobode informisanja (sloboda informisati se) i institucionalne slobode. Na sličnom stanovištu stoje i drugi autori u oblasti medijskog prava². Paralelno sa razvojem demokratskog društva razvijala se i njena složenost.

Njena prva "komponenta", sloboda izražavanja je, takođe, po sebi složena, i sadrži tri (pod)slobode i to: slobodu u pogledu sadržine informacija, slobodu u pogledu forme (informacija) i slobodu objavljivanja informacija. Takvu sadržinu daju joj najvažniji međunarodni dokumenti i institucije u oblasti ljudskih prava, poput *Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda* (EKLJP) i *Evropskog suda za ljudska prava* (ESLJP). Kroz praksu ESLJP ona je iskristalisana kao "pravo neometano od bilo koga izražavati mišljenja, informacije i ideje, bez obzira na sadržinu i drugo svojstvo (bilo da su informacije činjenični, vrednosni ili mešoviti iskazi, da su političke, obrazovne, informativne, zabavne ili bilo koje druge, da su tzv. ozbiljne ili tzv. žute, da su sa naučnom ili umetničkom vrednošću ili bez nje, da služe javnom ili privatnom interesu, da su nekomercijalne ili su reklamne, itd."³ Zatim, kao pravo neometano ih izražavati bilo kojim oblikom (medijem, formom, vidom, sredstvom, načinom) izražavanja (putem novina, radija, televizije, interneta, društvene mreže ili drugog medija, rečju, slikom, crtežom, fotografijom i dr), pravo neometano ih objavljivati (distribuirati odnosno emitovati) i saopštavati ih drugima i javnosti⁴. Složenost karakteriše i ostale elemente slobode medija - slobodu informisanja (koja se deli na slobodu primanja informacija, traženja informacija i prikupljanja informacija) i institucionalnu slobodu (koja se odnosi na same medije, tj. sredstva informisanja, i novinare - a u grubim crtama se deli na slobodu osnivanja i postojanja, slobodu od monopola kao i niz novinarskih sloboda), ali pošto one nisu predmet našeg rada zainteresovane čitaoce upućujemo na radove relevantnih autora iz oblasti medijskog prava.

Na ovom mestu ćemo istaći da najvažniji međunarodni dokumenti, pravna teorija i sudska praksa poznaju tri osnovne vrste slobode izražavanja: političko, umetničko i komercijalno, pri čemu je za našu analizu, suprotno npr. praksi Evropskog suda za ljudska prava i ustavnih sudova većine demokratskih pravnih država (u kojoj se najviše vrednuje i štiti sloboda političkog izražavanja) najvažnija, naravno, umetnička sloboda izražavanja!

Sloboda umetničkog izražavanja čini nezaobilaznu komponentu demokratskog društva i glavni doprinos razmeni ideja i mišljenja⁵. Takvo stanovište je izričito potvrdio i ESLJP u presudi *Muller and others protiv Švajcarske*⁶, navodeći da sloboda umetničkog izražavanja svoje mesto nalazi u okviru "slobode da primi i saopšti informacije i ideje", što daje mogućnost da se "uzme učešće u kulturnim, političkim i društvenim informacijama i idejama svih vrsta". U presudi *Otto-Preminger-Institut protiv Austrije*⁷, ESLJP je formirao princip da se u oblast umetničkog

² V. npr. J. Vučković, *Medijsko pravo*, Niš 2018, s. 55. Vučkovićeve navodi da sadržinu slobode medija čine tri sastavna dela slobode i to: 1. pravo da se distribuiraju informacije bez ograničenja i cenzure, 2. pravo da se dođe do informacija bez zabrana i 3. prava koja se tiču samog javnog glasila i unutrašnjih odnosa u medijima.

³ Vodinelic (bel. 1), s. 33.

⁴ S. Đorđević, *Sloboda izražavanja medija u praksi Evropskog suda za ljudska prava*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 61/2012, s. (477 i dalje) 479.

⁵ M. Paunović/B. Krivokapić/I. Krstić, *Međunarodna ljudska prava*, Beograd 2010, s. 224.

⁶ *Muller and others protiv Švajcarske*, predstavka br. 10737/84, presuda od 24. 05. 1988, s. 27, navedeno prema: J. Ž. Sučurlija Milojević, *Dozvoljenost ograničenja slobode izražavanja u skladu sa evropskim instrumentima i medijskim zakonodavstvom Republike Srbije (doktorska disertacija)*, Beograd 2016, s. 15.

⁷ *Otto-Preminger-Institut protiv Austrije*, predstavka br. 13470/87, presuda od 20. 09. 1994. Navedeno prema: Sučurlija Milojević (bel. 6), s. 15.

izražavanja "ne meša ili ne dovodi u pitanje odluke nacionalnih sudova u skladu sa umetničkim izražavanjem, te da je kod ove vrste izražavanja polje slobodne procene svake države gotovo neprikosnovo"⁸.

Veliki broj jako kvalitetnih analiza slobode izražavanja i prava medija Srbije, ali i komparativno, ili izostavlja pravni režim koji reguliše kinematografsku delatnost, kao vrlo bitnu stranu slobode (umetničkog) izražavanja ili mu posvećuje vrlo malo prostora. Razlog tome je i činjenica, da se, prema našem mišljenju, radi o jednom graničnom delu medijskog prava koji je "jednom nogom" u pravu kulture. Ili, obrnuto, da je prvenstveno reč o kulturnoj delatnosti, na čiji se jedan aspekt može primeniti i pravo koje reguliše slobodu izražavanja. Naime, kao što ćemo videti kasnije spram Zakona o kinematografiji više je Zakon o kulturi *lex generalis*, nego što su to Zakon o javnom informisanju i medijima, Zakon o elektronskim medijima itd. U tom smislu ovaj rad se može smatrati pionirskim i otvoriće neka od ključnih pitanja kinematografskog prava Srbije.

2. Izvori srpskog kinematografskog prava

Usvajanjem i stupanjem na snagu važećeg Zakona o kinematografiji 2011. godine⁹, u Srbiji su otklonjene brojne praznine i nedostaci pravnog okvira za kinematografsko pravo koji je postojao do tada na osnovu prethodno važećeg Zakona o kinematografiji iz 1991. godine¹⁰. Prethodni zakon je vrlo skromno, u svega 29 članova, odredio (pravni) sadržaj pojmova kinematografija, film, video kasete, uslove za obavljanje (kinematografske) delatnosti i organa uprave nadležnih za nadziranje zakonitosti rada pravnih i fizičkih lica koja obavljaju svoju delatnost u ovoj oblasti. U svom najvećem delu taj zakon se bavio distribucijom video materijala. Na osnovu tog zakona Ministarstvo kulture je preko svojih dekoncentrisanih organa u okruzima naplaćivalo putem markica prikazivanje filmova u okviru TV programa različitih televizijskih kuća.

Važeći zakon donet je posle skoro jednodecenijskih "priprema" i proučavanja najboljih komparativnih iskustava (od Francuske do Grčke). Stupio je na snagu 04. januara 2011. godine, a počeo da se primenjuje 6 meseci kasnije, nakon što su doneta odgovarajuća podzakonska akta. U prelaznim i završnim odredbama Zakona ostavljen je jednogodišnji rok za usklađivanje poslovanja sa njegovom sadržinom. Njegovim stupanjem na snagu, osim "starog" Zakona, prestale su da važe i odredbe članova 46 i 130 stav 1 tačka 17 Zakona o kulturnim dobrima (u pogledu obaveze dostavljanja filmova).

Uprkos "kontroverzama" na koje ćemo ukazati u nastavku rada, evidentno je da je važeći zakon značajno unapredio pravni režim kojim se reguliše kinematografija u Srbiji, tako što je jasno definisao kinematografsko delo (domaće, koprodukciono i strano), normirao novčano podsticanje stranih producenata koji svoja dela stvaraju u Srbiji, definisao opšti interes u ovoj oblasti i način njegovog ostvarivanja, precizirao finansiranje opšteg interesa putem javnog konkursa, predvideo podsticanje i podsticaje filmskom i festivalskom programu i dr. Njegovim odredbama treba pridodati i odredbe Uredbe o podsticajima investitoru da u Republici Srbiji proizvodi audiovizuelno delo iz 2018. godine¹¹, kojom je povećana visina podsticaja u odnosu na

⁸ Sučurlija Milojević (bel. 6), s. 15.

⁹ Sl. gl. RS 99/2011, 2/2012 - ispr. i 46/2014 - odluka US.

¹⁰ Sl. gl. RS 46/1991.

¹¹ Sl. gl. RS 10/2018.

sličnu Uredbu iz 2015. godine¹². U izvore kinematografskog prava, u užem, neposrednom smislu, svakako treba uključiti i odgovarajuće odredbe Zakona o kulturi¹³, Zakona o kulturnim dobrima¹⁴, Statuta Filmskog centra Srbije i dr.

3. Ključne tačke pravnog režima kinematografije u Srbiji

3.1. Opšti interes

Prema odredbi člana 10 Zakona opšti interes u oblasti srpske kinematografije je: očuvanje kontinuiteta, slobode i raznovrsnosti kinematografskog stvaralaštva, očuvanje srpskog nacionalnog i kulturnog identiteta, podsticanje domaćeg filmskog umetničkog stvaralaštva, podsticanje proizvodnje domaćih i stranih kinematografskih dela u Republici Srbiji, podsticanje distribucije i javnog prikazivanja u oblasti kinematografskog stvaralaštva, podsticanje obnove, održavanja i standardizacije bioskopske mreže, podsticanje razvoja tehničke baze kinematografije Republike Srbije i uvođenja informatičkih tehnologija i modernizacija u oblasti kinematografije, uvođenje objedinjenog elektronskog informatičkog centra distribucije i prodaje bioskopskih ulaznica, podsticanje i očuvanje kulturnog identiteta domaćeg kinematografskog stvaralaštva, ostvarivanje prava na kulturnu posebnost u oblasti kinematografije pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srbiji, unapređenje međunarodne saradnje i integracije domaće kinematografije u evropske i svetske programe razvoja kinematografije, podsticanje kulturne raznolikosti u oblasti kinematografije, podsticanje predstavljanja domaćih kinematografskih dela na značajnim međunarodnim manifestacijama, očuvanje i popularizacija filmskog nasleđa, telekiniranje i digitalizacija kinotečkih dela čije pravo na prikazivanje poseduje Jugoslovenska kinoteka ili druga ustanova koja se bavi istom delatnošću po bilo kom osnovu i zaštita dece i mladih, ravnopravnost polova, rasa i manjinskih grupa u kinematografskim delima. Sredstva za ostvarivanje opšteg interesa u oblasti kinematografije obezbeđuju se u budžetu Republike Srbije.

3.2. Šta je predmet kinematografskog prava - kinematografsko delo ili audiovizuelno delo?

Predmet kinematografskog prava je kinematografsko delo i odnosi se na profesionalno snimljene filmove koji su rađeni za bioskopsku distribuciju. Pojam kinematografskog dela u sebe uključuje film (dugometražni, ako su preko 60 minuta trajanja, srednjometražni ako traju između 30 i 60 minuta ili kratkometražni, ako traju kraće od 30 minuta) - igrani, dokumentarni ili animirani, videogram i audiovizuelno delo. Prema odredbi člana 3 stava 1 tačka 1) Zakona kinematografsko delo je film, odnosno videogram, odnosno audio-vizuelno delo bilo koje dužine, bez obzira na nosač (vrstu podloge) na kojoj je snimljeno, posebno igrani, dokumentarni i animirani filmovi koji su namenjeni bioskopskom prikazivanju.

Na osnovu zakona, kao što smo već naveli u delu 2 o izvorima srpskog kinematografskog prava, Vlada je donela dve uredbe o podsticajima investitoru da u Republici Srbiji proizvodi audiovizuelno delo. Dakle, već iz naziva uredbi vidimo da je već Vlada usvojila šire shvatanje predmeta kinematografskog prava, koje u praksi već zastupaju pojedini autori. Na osnovu toga možemo zaključiti da će u budućim izmenama krovnog zakona u ovoj oblasti biti proširen

¹² Sl. gl. RS 72/2015.

¹³ Sl. gl. RS 72/2009, 13/2016 i 30/2016 - ispr.

¹⁴ Sl. gl. RS 71/94, 52/2011 - dr. zakoni i 99/2011 - dr. zakon.

predmet ove pravne oblasti na sva kinematografska dela, tj. audiovizuelna dela, tako što će obuhvatiti i video materijale koji se nalaze na Jutjubu, videograme, fonograme i dr.

3.3. *Producerske kuće*

Kinematografija obuhvata tri velike oblasti koje reguliše ovaj zakon: proizvodnju (produkciju), distribuciju i prikazivanje filmova. Registrovane *producerske kuće* jedine mogu profesionalno da se bave proizvodnjom filmova. Kao što nema puno dobrih i kvalitetnih reditelja tako nema ni mnogo dobrih i kvalitetnih filmskih producenata, jer se od njih traže specifična znanja vezana za finansijske aspekte kinematografske umetnosti. Na Fakultetu dramskih umetnosti Univerziteta u Beogradu (FDU) postoji Odsek za FTV producenta (filmskog i televizijskog producenta) na osnovnim studijama. Osnovna razlika između srpskih (pa, i evropskih) i holivudskih producenata jeste u tome čiji novac oni koriste za snimanje filmova. U Holivudu producenti koriste sopstveni, odnosno novac mejdžora, odnosno filmskih kompanija i zbog toga oni vode glavnu reč pri njegovom snimanju (angažuju i biraju scenariste i ostale članove filmske ekipe, uključujući i reditelja). Naši producenti uglavnom dolaze do sredstva za snimanje na domaćim i međunarodnim konkursima (retko kada ulažu sopstveni novac osim ako nije novac sponzora ili donatora), preko pičinga na festivalima, a veliki projekti od javnog značaja dobijaju i direktnu pomoć države (neki ministri kulture koristili su i svoje diskreciono pravo, pa su davali novac nezavisno od konkursa).

Odredbom člana 12 Zakona po prvi put je eksplicitno propisana obaveza domaćih producenata da domaćim festivalima - ukoliko je film finasiran iz budžeta Republike Srbije - besplatno ustupaju filmove radi prikazivanja na festivalima ukoliko su to festivali od nacionalnog značaja ili im je pokrovitelj Ministarstvo kulture. Takođe, Zakon normira i obavezu da se Jugoslovenskoj kinoteci (odnosno, njegovom filmskom arhivu) koji čuva sve kopije domaćih i stranih filmova (trenutno imaju preko 100.000 filmskih kopija u različitim formatima - od filmske trake do drugih formata – blue-ray, DCP (Digital Cinema Package), besplatno ustupe jednu kopiju filma na čuvanje. Tu obavezu imaju i naši distributeri koji su distributeri stranih filmova (da predaju najbolju kopiju u roku od 30 dana).

3.4. *Distributerske kuće*

Ugovorom sa producentima se reguliše distribucija filmova na određenom, najčešće nacionalnom ili regionalnom tržištu (ponekad je to tržište bivših jugoslovenskih republika koje se služe jezikom kojem nije potreban prevodilac). *Distributerske kuće*, odnosno *distributeri* (u Srbiji je trenutno najznačajniji MCF/Megakom film) na osnovu tih ugovora stiču monopolsko pravo na prikazivanje filmova u toku licencnog perioda. Tom prilikom distributeri u potpunosti raspolažu pravima za prikazivanje filma na teritoriji Srbije, a producentima plaćaju dogovoreni iznos za prenos autorskog prava u toku licencnog perioda.

Neke distributerske kuće mogu imati i televizijska prava, a ne samo bioskopska prava, pa se onda zaključuje i ugovor o ustupanju prava TV prikazivanja u kome se tačno navodi koliko puta

može da se prikaže jedan film¹⁵. U praksi se pojavljuje i slučaj prikazivanja nekih naših značajnih filmova na stranim festivalima ili uopšte u inostranstvu, kada je producent prodao svetska prava za prikazivanje svog filma i onda njegovo odobrenje (ili odobrenje nacionalnog distributera) za prikazivanje ne važi van nacionalne teritorije¹⁶.

3.5. Prikazivači filmova

Na kraju, poslednja karika u lancu profesionalne kinematografske delatnosti jesu prikazivači filmova¹⁷. Distributer pravi ugovor sa prikazivačima (bioskopima) o uslovima pod kojima će se film prikazivati i o naknadi za prikazivanje. Zarada se obično deli procentualno (40:60 za domaće filmove ili 50:50 za strane filmove) od prodatih ulaznica između distributera i prikazivača, ali distributeri ponekad, da bi se osigurali, traže *minimalnu garanciju* (npr 10.000 dinara +PDV), bez obzira na broj prodatih ulaznica.

Prema podacima iz elektronske pravne baze *Paragraf Lex*, u praksi se u vezi sa prikazivanjem filmova postavilo pitanje da li pravno lice registrovano za delatnost sportskih objekata može da pušta projekcije filmova i da za to naplaćuje ulaznice, ako se ima u vidu da je članom 4 stav 1 Zakona o privrednim društvima¹⁸ propisano je da društvo ima pretežnu delatnost, koja se registruje u skladu sa zakonom o registraciji, a može obavljati i sve druge delatnosti koje nisu zakonom zabranjene nezavisno od toga da li su određene osnivačkim aktom, odnosno statutom.

Međutim, članom 3 stav 1 tačka 6) Zakona propisano je da je prikazivač kinematografskog dela pravno lice ili preduzetnik registrovan za obavljanje delatnosti javnog prikazivanja dok je članom 8 Zakona propisano da delatnošću proizvodnje, distribucije i javnog prikazivanja kinematografskog dela mogu da se bave pravna lica i preduzetnici registrovani za obavljanje kinematografskih delatnosti (izuzev ukoliko se ne radi o proizvodnji i prikazivanju kinematografskih dela koja proizvode pravna lica, preduzetnici i fizicka lica za ličnu, namensku ili nekomercijalnu upotrebu).

Imajući u vidu napred navedene odredbe Zakona kao posebnog, specijalnog zakona u ovoj oblasti (*lex specialis derogat legi generali*), dolazimo do zaključka da delatnost javnog prikazivanja kinematografskih dela - u konkretnom slučaju prikazivanje bioskopskih projekcija - mogu da obavljaju pravna lica i preduzetnici registrovani za obavljanje kinematografskih delatnosti, odnosno delatnosti javnog prikazivanja, a ne i sportska društva.

3.6. Domaće kinematografsko delo - problem nezaokruženog kruga autora filma

Za sticanje statusa domaćeg kinematografskog dela predviđeno je pet uslova od koji tri moraju biti ispunjena kumulativno. *Domaće kinematografsko delo* jeste kinematografsko delo koje je proizveo domaći producent i koje ispunjava najmanje tri od sledećih pet propisanih uslova. *Prvi*

¹⁵ Npr. 100 € jedna premijera i repriza (tokom narednih 24 h) u roku od 6 meseci (do kraja licencnog perioda) - i mogućnost da se to još dogovoreni broj puta ponovi.

¹⁶ Kao tipičan primer možemo navesti film *Tilva roš* (prikazan na više od 20 festivala) koji ima ugovor sa velikom svetskom distributerskom kućom *Wild Bunch* iz SAD.

¹⁷ Prikazivanje se obično vrši u kompleksima, sinepleks ili multipleks salama, ali ponekad to može biti i jedna sala kao što je slučaj sa *Kvartom* iz Kraljeva ili sa *Fontanom* na Novom Beogradu.

¹⁸ *Sl. gl. RS* 36/2011, 99/2011, 83/2014 - dr. zakon i 5/2015.

takav uslov jeste da je delo snimljeno na srpskom jeziku ili na jeziku pripadnika nacionalnih manjina u Republici Srbiji¹⁹.

Drugi uslov jeste da je većina članova autorske ekipe (reditelj, scenarista, kompozitor, direktor fotografije i glavni animator) državljanji Republike Srbije. Ovde se kompletna norma, odnosno odgovor na pitanje ko su autori filma, odnosno članovi autorske ekipe, dobija tek korišćenjem Zakona o autorskom i srodnim pravima²⁰, kao supsidijarnog izvora prava u ovoj oblasti. Prema odredbi člana 11 Zakona o autorskom i srodnim pravima iz 2009. godine, koautorima filmskog dela se smatraju pisac scenarija i koscenaristi (ali ne i saradnici na scenariju ili oni koji su dali ideju), režiser i glavni snimatelj. U budućim izmenama Zakona bi izraz glavni snimatelj trebalo zameniti izrazom direktor fotografije - jer on daje vizuelni identitet filmu²¹. Ako je muzika bitan element filmskog dela (npr. kada je u pitanju muzički film) i komponovana je za to delo, onda je i kompozitor koautor filmskog dela²². Ako se radi o crtanom, odnosno animiranom filmu ili su crtež odnosno animacija bitni elementi filmskog dela, onda je i glavni animator koautor filmskog dela. U krug ovih lica bi u budućim izmenama Zakona o autorskom i srodnim pravima trebalo da bude uključen i glavni montažer kome trenutno status autora nije priznat²³.

Interesantno je da se glumci ne svrstavaju u autore filma (nisu deo autorske ekipe), bez obzira na snažan autorski pečat koji mogu da daju filmu. Oni su samo deo filmske ekipe i imaju prava interpretatora. Dalje, status autora bi trebalo u pojedinim situacijama priznati i dramaturgu - koji utiče na izgled naracije filma - što je takođe kreativni rad.

Preostala tri uslova da bi neko delo imalo status domaćeg kinematografskog dela su da je najmanje 90% članova filmske ekipe (filmski glumci i filmski radnici) državljanji Republike Srbije, da je delo sa tematikom iz kulturnog prostora Republike Srbije, i na kraju da je delo u celini ili pretežno snimljeno na teritoriji Republike Srbije.

3.7. Strano kinematografsko delo

Strano kinematografsko delo je delo koje ne ispunjava uslove za status domaćeg kinematografskog dela, odnosno uslove za status koproducionog kinematografskog dela, a koje je za račun stranih pravnih ili fizičkih lica (stranog producenta odnosno domaćeg koproducenta) delom ili u celini proizvedeno u Republici Srbiji, sredstvima stranih pravnih ili fizičkih lica.

¹⁹ Ponekad i filmovi koji su u potpunosti snimljeni na stranom jeziku mogu imati status domaćeg kinematografskog dela. Recimo film Snevani Snegovi je ceo na mađarskom jeziku, a ipak je srpski film.

²⁰ Sl. gl. RS 104/2009, 99/2011, 119/2012 i 29/2016 - odluka US.

²¹ Direktor fotografije u prvih pet Kusturićinih bioskopskih filmova bio je Vilko Filač koji je nesumnjivo uticao na vizuelni identitet, kvalitet i uspeh tih filmova. Već sledeći Kusturićin film *Crna mačka, beli mačor* u smislu štimunga pokazuje da više nije isti direktor fotografije kao u prethodnim filmovima.

²² Primer Zorana Simjanovića, najpoznatijeg i verovatno najboljeg kompozitora filmske i primenjene muzike na prostorima bivše Jugoslavije. Nacionalna klasa Gorana Markovića ili *Balkan ekspres* Branka Baletića, bez obzira na kvalitet režije i glume sigurno ne bi imali taj uspeh da nije bilo izuzetne Simjanovićeve muzike.

²³ Montažer nije samo korektor onoga što je neko doneo na montažni sto, odnosno što je snimio na setu. Montažer je i neko ko utiče na ritam filma, pa samim tim i na njegovu naraciju i dramaturgiju, a to je autorski doprinos. Naš pokojni montažer Marko Glušac koji je montirao mnoge značajne filmove novije srpske kinematografije, uključujući npr. filmove Srdana Golubovića i Dejana Zečevića, bio je izuzetan montažer - umetnik montaže. Za njegovo ime vezano je mnogo kvalitetnih domaćih i regionalnih filmova (čak i jedan od najgledanijih bugarskih filmova svih vremena *Misija London*).

Svojstvo stranog kinematografskog dela je bitno zbog *podsticaja* koje, na osnovu Uredbe Vlade Republike Srbije donete na osnovu ovog Zakona mogu steći strani producenti (više o tome pod 5.2).

3.8. Koprodukciono kinematografsko delo

Ukoliko srpski producenti saraduju sa producentima iz regiona, što je vrlo česta situacija onda se radi o *koprodukcionom kinematografskom delu*. Koprodukcioni vid saradnje je posledica dugogodišnjeg pripadanja jedinstvenom kulturnom prostoru, i tada stvorenih veza (mreža) koje i danas funkcionišu. Na primjer, Rajko Grlić iz Hrvatske nastoji da u svojim filmovima ima srpske glumce, poput recimo, pokojnog Nebojše Glogovca ili Mikija Manojlovića. Na taj način producenti mogu da dobiju novčanu podršku i iz susednih država. Koprodukciona saradnja se uspostavlja i radi lakšeg konkurisanja i dobijanja fondova na primjer Hrvatskog audiovizuelnog centra, Filmskog centra Srbije, Euroimaža itd.

Prema odredbi člana 5 Zakona, koprodukciono kinematografsko delo jeste delo u čijem sufinansiranju (pored srpskog producenta) učestvuju i "partneri" iz drugih zemalja. Postoje *dve osnovne vrste koprodukcije* - bilateralna i multilateralna. Da bi neka koprodukcijaska saradnja bila *bilateralna* jedan od producenata mora da ima najmanje 20% udela ili kako to stoji u zakonu "učešće većinskog partnera ne sme da bude više od 80% ukupnih troškova proizvodnje kinematografskog dela"²⁴.

U situacijama gde ima više od jednog koproducenta (multilateralno koprodukciono kinematografsko delo) većinski partner treba da učestvuje sa 30-70% ukupnih troškova proizvodnje kinematografskog dela pri čemu učešće manjinskog partnera ne može biti manje od 10% ukupnih troškova proizvodnje kinematografskog dela.

4. Filmski centar Srbije - od (kvazi) nevladine organizacije do ustanove kulture od javnog značaja

Filmski centar Srbije je transformisani nekadašnji *Institut za film* (koji je tada bio jedna nevladina organizacija). Zakonom o kinematografiji je transformisan u ustanovu kulture, kao jednu vrstu ustanove na koju se supsidijarno primenjuje Zakon o javnim službama²⁵.

Ključna delatnost Filmskog centra Srbije je *спровоđenje konkursa* (kao poverenog posla) za sufinansiranje domaćeg filmskog stvaralaštva. Konkursi se raspisuju dva puta godišnje, a posebne komisije odlučuju o tome koji će "projekti" biti finansirani. Predlog odluke o izboru projekata po raspisanom javnom konkursu donosi komisija koju obrazuje Centar. Komisija se sastoji od pet članova iz reda istaknutih umetnika i stručnjaka u oblasti kinematografije. Na osnovu predloga konkursne komisije Upravni odbor Centra donosi odluku o izboru projekata i dodeli sredstava za finansiranje i sufinansiranje izabranih projekata u roku od 15 dana od

²⁴ Procenti su važni i zbog slučajeva kakav je svojevremeno bio vezan za nišku producersku kuću *Dream Company*, poznatij po filmovima *Zona Zamfirova* i *Pljačka Trećeg Rajha*. Oni su, pre donošenja aktuelnog Zakona o kinematografiji RS, više nego simbolično učestvovali u koprodukciji filmova *Nebo iznad krajolika* i *Nafaka* u BiH, što nakon donošenja Zakona verovatno ne bi mogli.

²⁵ *Sl. gl. RS* 42/91, 71/94, 79/2005 - dr. zakon, 81/2005 - ispr. dr. zakona, 83/2005 - ispr. dr. zakona i 83/2014 - dr. zakon.

donošenja predloga komisije. Protiv odluke komisije može se izjaviti žalba Ministarstvu u roku od 15 dana od dana donošenja odluke.

Kriterijumi za izbor projekata u kinematografiji koji se finansiraju i sufinansiraju iz budžeta Republike Srbije su sledeći: originalnost, autentičnost ideje, teme i sadržaja scenarija, inovativnost, ubedljivost scenarija i doprinos razvoju filmskog jezika, narativna struktura scenarija, karakterizacija likova i uverljivost dijaloga, ocena doprinosa značaju domaće kinematografije, doprinos scenarija u predstavljanju duha vremena, očekivana privlačnost filma za domaći i međunarodni kulturni prostor, uspešnost prethodnih filmskih projekata reditelja filma (gledanost, učešće na festivalima, nagrade), izvodljivost projekta: budžet, složenost snimanja, plan i termini snimanja, učešće stranih producenata u projektu.

Na način raspisivanja i sprovođenja javnog konkursa, sadržaj ugovora o finansiranju ili sufinansiranju projekta, način praćenja izvršenja ugovora, kao i druga pitanja od značaja za sprovođenje konkursa koja nisu uređena Zakonom o kinematografiji primenjuju se odredbe Zakona o kulturi.

U nekadašnjoj SFRJ takođe su postojale komisije koje su odobravale filmove, ali su pravila igre bila jasnija. Na primer pred raspad zajedničke države u Srbiji je bila sledeća situacija – komisija je brojala četiri člana i svi su bili filmski radnici. Novac koji su te komisije davale za filmove nikada nije u 100% iznosu pokrивao snimanje filma (izuzev kada je Slovenija bila u pitanju). Bili su jasni kriterijumi uspešnosti finansiranog filma: nagrada na Festivalu jugoslovenskog igranog filma u Puli, učešće na značajnom međunarodnom filmskom festivalu - Venecija, Kan, Berlin, itd, bilans prodaje i plasmana filma u inostranstvu i gledanost u našim bioskopima (koja se merila brojem prodatih ulaznica). Tek ako bi bio ispunjen neki od prethodnih uslova moglo je da se konkuriše sa novim filmom. Neblagonaklono se gledalo na producente koji su se pojavljivali niotkuda²⁶. U vreme donošenja Zakona budžet za sufinansiranje filmskog stvaralaštva na osnovu konkursa je bio oko 23 miliona. Vremenom je samo rastao. Godine 2013. je bio 200 miliona dinara, a 2016. godine 600 miliona dinara, a za 2017. godinu 715 miliona dinara. Za 2018. godinu prema informacijama iz dnevne štampe taj iznos je "ogromnih milijardu i pet miliona" dinara²⁷. Dakle, uprkos generalno nepovoljnoj finansijskoj poziciji kulturnih radnika u Srbiji gde se za kulturne delatnosti u Srbiji izdvaja nezavidnih 1% budžeta i manje, pozicija filmskih "radnika" je zahvaljujući radu Filmskog centra Srbije ipak poboljšana.

Druga najznačajnija delatnost Filmskog centra Srbije je *promocija (predstavljanje) domaćeg filma* u svetu. Promocija domaćih autora na najznačajnijim filmskim festivalima (Kan, Berlin itd).

Treća po značaju delatnost je *vođenje jedinstvene evidencije*. Jedinstvena evidencija o kinematografskoj delatnosti do donošenja važećeg Zakona nije postojala iako je strateški bitna za filmsku umetnost. Ona obuhvata sve ono što je oblast kinematografije, a o čemu smo veći pisali (producenti, distributeri, prikazivači i dr), kao i komplementarne delatnosti (sve ono što ima veze sa filmom - filmske manifestacije i festivali). U skladu sa članom 21 Zakona, Filmski centar

²⁶ Primer projekta o Jasenovcu pod nazivom *Deca Kozare* (radni naziv). Božidarka Frajt kao dete Kozare je trebalo da igra glavnu ulogu, a režija bi bila poverena Lordanu Zafranoviću. Međutim, producent nije bio dovoljno poznat u stručnim krugovima. Naravno, ko želi može u svemu ovome da pronađe prst nekadašnje politike.

²⁷ Boban Jevtić: Budžet od milijardu dinara za film istorijski. Dostupno na: <https://www.blic.rs/kultura/vesti/boban-jevtic-budzet-od-milijardu-dinara-za-film-istorijski/34vt6d4>, očitavanje: 31. 07. 2018.

Srbije vodi Jedinственu evidenciju o kinematografskim delatnostima u Republici Srbiji koja, između ostalog, obuhvata podatke o prikazivaču kinematografskih dela: 1) stalni bioskop (mesto, adresa, kontakti, vrsta i marka opreme za reprodukciju, broj sedišta, oblik vlasništva); 2) povremeni bioskop - polivalentni objekti kulture (mesto, adresa, kontakti, vrsta i marka opreme za reprodukciju, broj sedišta, oblik vlasništva). Odredbom 22 Zakona propisano je da su pravno lice i preduzetnik koji obavljaju kinematografske delatnosti dužni da redovno dostavljaju odgovarajuće podatke za potrebe vođenja evidencije.

Odredbom člana 26 Zakona propisano je da su prikazivači kinematografskih dela dužni da prodaju bioskopske ulaznice koje sadrže svoj broj i naziv filma. Prodaja bioskopskih ulaznica mora biti kompjuterizovana i vrši se na način tako da obezbeđuje da se svi podaci o broju prodatih bioskopskih ulaznica za svaki pojedinačno prikazani film slivaju u elektronski informatički centar Filmskog centra Srbije. Za nepoštovanje ovih odredbi propisane su i odgovarajuće kaznene odredbe u odgovarajućem delu Zakona.

5. Podsticaji i podsticanje kinematografiji

5.1. Podsticaji domaćoj kinematografiji i jedinstvo pravnog poretka

Prema odredbi člana 19 Zakona, sredstva za podsticanje domaće kinematografije obezbeđuju se: iz budžeta Republike Srbije, autonomne pokrajine i lokalne samouprave; 1,5% od ukupno ostvarene mesečne pretplate za Radiodifuznu ustanovu Srbije Radio televizija Srbije (RTS), u skladu sa zakonom kojim se uređuje radiodifuzija; priloga, donacija, poklona i pomoći od domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica; iz drugih izvora u skladu sa zakonom.

U prvobitno usvojenoj verziji Zakona u krug tih sredstava ulazilo je i: "20% sredstava ostvarenih od naknade koju emiteri, u skladu sa zakonom kojim se uređuje radiodifuzija, plaćaju Republičkoj radiodifuznoj agenciji (RRA) za dobijeno pravo za emitovanje programa, ukoliko taj iznos ne prelazi razliku sredstava između ukupno ostvarenih prihoda i ostvarenih rashoda Republičke radiodifuzne agencije (RRA), najkasnije do 30. juna tekuće godine od sredstava ostvarenih u prethodnoj godini", odnosno "10% sredstava ostvarenih od naknade koju javni telekomunikacioni operatori plaćaju Republičkoj agenciji za elektronske komunikacije (RATEL) za dobijeno pravo za izgradnju, posedovanje ili eksploataciju javne telekomunikacione mreže, odnosno za pružanje javne telekomunikacione usluge, sredstva ostvarena od naknade za korišćenje i dodelu radio frekvencija, sredstva ostvarena po osnovu izdavanja sertifikata, kao i sredstva ostvarena na ime troškova tehničkog pregleda i drugih troškova izdavanja dozvola, uplaćenih najkasnije do 30. juna tekuće godine od sredstava ostvarenih u prethodnoj godini".

Međutim, intervencijom Ustavnog suda²⁸ dve tačke stava 1 odredbe člana 19 Zakona stavljene su van snage kao neustavne. Svojom odlukom Ustavni sud je samo potvrdio ranije već zauzeto stanovište²⁹ o jedinstvu pravnog poretka iz člana 4 stav 1 i člana 194 stav 1 Ustava, imajući u vidu da ovakav vid izdvajanja sredstava ne samo da nije predviđen sistemskim zakonima iz ovih oblasti, već se njegovim uspostavljanjem narušavaju sistemska rešenja iz ovih zakona vezana za finansiranje agencija kojima je zakonom povereno vršenje javnih ovlašćenja u ovim oblastima. S tim u vezi, Ustavni sud posebno ističe da navedenim sistemskim zakonima nije predviđena

²⁸ Odluka Ustavnog suda IUZ br. 128/2012 o neustavnosti odredbe čl. 19 t. 3) i 4) Zakona o kinematografiji.

²⁹ Odluka Ustavnog suda IUZ br. 231/2009 od 22. 07. 2010.

moćnost uređenja pojedinih pitanja na drugačiji način od rešenja predviđenih u tim zakonima. Naime, radi se o tome da je, neustavnom odredbom Zakona, propisuju nove finansijske obaveze za RATEL i RRA, van sistema ustanovljenog matičnim Zakonom o elektronskim komunikacijama³⁰, odnosno Zakonom o radiodifuziji³¹.

5.2. Podsticaji za strano kinematografsko delo i podsticaji prikazivačima

Podsticaji za snimanje stranog kinematografskog dela se mogu dobiti iz budžeta Republike Srbije u maksimalnom iznosu "do 20% ukupno utrošenih sredstava za snimanje filma na teritoriji Republike Srbije, u skladu sa posebnim aktom Vlade"³². Sintagma, odnosno pravni standard "ukupno utrošena sredstva za snimanje filma na teritoriji Republike Srbije" (ne obuhvata autorske honorare za strane članove filmske ekipe) obuhvata autorske i druge ugovore čiji su potpisnici naši državljani, smeštaj, prevoz hrana i sve drugo što je potrebno za snimanje filma. Svi ti troškovi mogu se podeliti u dve kategorije: *direktnih* i *indirektnih* troškova.

Kao primer pozitivne primene finansijskih podsticaja u regionu možemo istaći Hrvatsku jer je u Dubrovniku snimljeno nekoliko sezona vrlo popularne serije *Igra prestola* (Game of Thrones) od čega je njihova država od 2012. godine (kada je počelo istraživanje) pa do 2015. godine, tj. do završetka istraživanja (a snimanje serije je još u toku) prikupila 126 miliona eura samo od povećanja broja turista³³.

Prema najnovijoj Uredbi iz 2018. godine iznos podsticaja je povećan na 25%. Vlada je Uredbom propisala minimum sredstava koja je potrebno potrošiti da bi se ostvarilo ovo pravo na naknadu troškova i kada su u pitanju dugometražni igrani, TV filmovi i TV serije, a to je 300.000 eura³⁴. Prema analizi predsednice Vlade Ane Brnabić kao argument za povećanje iznosa sa 20 na 25% Srbija je u periodu između dve uredbe na osnovu ovih podsticaja za kinematografska ostvarenja zaradila oko 30 miliona eura (to su ukupni efekti direktnih i indirektnih troškova). Mađarska daje još veće podsticaje (30%) a njihovi efekti izlaze i na 350 miliona eura u poslednjem obračunskom periodu. Sličnu politiku imaju i druge susedne države (Bugarska, npr). Sve što su stranci potrošili, dakle svi računi sa izveštajem nadležne revizorske institucije se dostavljaju Komisiji za dodelu podsticaja koju formira Vlada.

Bioskopi koji na svom repertoaru imaju preko 30% domaćih i evropskih filmova mogu da računaju na određene podsticaje od strane FCS i fondova koji su sa njim u vezi (Euroimaž). Podsticaja za prikazivanje komercijalnih i nezavisnih američkih filmova nema.

6. Čemu vodi (ne)ograničavanje slobode kinematografskog izražavanja - slučaj Srpskog filma

Sloboda izražavanja uopšte, pa samim tim i sloboda umetničkog izražavanja je relativna, nikako apsolutna sloboda. Kako navodi Vučkovićeve, ona se ne može "shvatiti kao apsolutna sloboda,

³⁰ Sl. gl. RS 44/2010 i 60/2013 - odluka US.

³¹ Sl. gl. RS 42/2002, 97/2004, 76/2005, 79/2005 - dr. zakon, 62/2006, 85/2006, 86/2006 - ispr. i 41/2009.

³² Prema odredbi čl. 7 Zakona.

³³ M. Tkalec/I. Zilic/V. Recher, The effect of film industry on tourism: Game of Thrones and Dubrovnik, *International Journal of Tourism Research*, 19/2017, s. (705 i dalje) 705.

³⁴ Videti odredbu čl. 4 Uredbe o podsticajima investitoru da u RS proizvodi audiovizuelno delo, Sl. gl. RS 10/2018.

po principu: 'sve je dozvoljeno'. To bi značilo da se može činiti sve bez obaziranja na prava drugih ljudi, na poštovanje zakona i granica sloboda govora, pisanja i delovanja. Sloboda izražavanja je u međuzavisnom odnosu sa drugim slobodama i pravima. Nju treba shvatiti kao mogućnost da se čini sve ono što ne škodi drugome".

Vrlo često sloboda (umetničkog, pa samim tim i kinematografskog) izražavanja dolazi u sukob sa drugim važnim pravima i slobodama koja su takođe pod zaštitom pravnog poretka. To mogu biti: pravo privatnosti, pravo na slobodu savesti i veroispovesti, pravo na pravično suđenje, čast, ugled, ljudsko dostojanstvo, moral, javna bezbednost i dr. Tom prilikom se pred pravni poredak stavlja zadatak da ograniči jedno pravo ili slobodu u korist drugog koje je u konkretnoj situaciji od većeg društvenog značaja i interesa³⁵.

Međutim, u Zakonu o kinematografiji su izostali delotvorni mehanizmi ogranačavanja slobode umetničkog izražavanja filmskih stvaralaca. Naknadne reakcije su moguće po tužbi javnog tužioca ili privatnoj tužbi, ili po osnovu odredbi nekih propisa iz oblasti javnog informisanja, ali više ne postoje (kao u SFRJ) tzv. cenzorske komisije. Te komisije su, možda, ponekad gušile slobodu stvaralaštva, ali su unapred pregledavale filmove i, ukoliko je bilo potrebno, ograničavale prikazivanje filmova protivnih moralu ili shvatanjima tadašnjeg socijalističkog društva. Pri producentkim kućama postojali su programski saveti koji su odobravali snimanje filmova, a cenzorske komisije su postojale na saveznom i republičkim nivoima i one su odobravale prikazivanje filmova (mogli su da donesu odluku da filmovi koji vređaju moral, sistem ili nešto treće, uopšte ne budu prikazani, ali to nije činjeno u sudskim procesima). U bivšoj Jugoslaviji postojao je samo jedan slučaj sudski zabranjenog filma - omnibus "Grad" (1963), K. Rakonjca, M. Bapca i Ž. Pavlovića.

Trenutno pravni poredak Srbije nema adekvatan odgovor na situacije kao što je ona nastala, na primer, prikazivanjem *Srpskog filma* Srđana Spasojevića. Taj film sadrži ekstremne i brutalne scene nasilja suprotne principima zaštite polnog morala i maloletnika. Srpski film je izazvao veliku polemiku u javnosti, od inicijativa za njegovo potpuno zabranjivanje do pretnji krivičnim prijavama protiv autora, producenta itd. Javni tužilac se tim povodom nije oglasio. Bila je to rukavica bačena u lice, na koju Srbija nije imala mehanizam da odgovori ili ograniči njegovo prikazivanje - što je izazvalo određeni revolt u delu javnosti.

Na *Frajt festu* u Londonu, film nije prikazan jer su britanski distributeri ovog ostvarenja i organizator festivala "želeli da prikažu integralnu verziju filma, a ne onu koju je odobrio *Britanski odbor za klasifikaciju filmova* (BBFC). Naime, pomenuti odbor je odobrio znatno kraću verziju filma jer je na integralnoj verziji filma intervenisano 49 puta"³⁶. BBFC je procenio da "Srpski film" sadrži scene šokantnog nasilja i eksplicitnog seksa. A poznato je da su Englezi lideri u slobodnom umetničkom izražavanju. Istu sudbinu film je doživeo i u Španiji. Naime, svojevremeno je sud u San Sebastijanu naložio otkazivanje njegove projekcije na *XXI Nedelji filma fantastike i horora* zbog ugrožavanja seksualnih sloboda³⁷. Dakle, i najdemokratskije države imaju neku vrstu cenzure slobode filmskog izražavanja.

³⁵ Vučković (bel. 2), s. 55.

³⁶ Srpski film pred zabranom. Dostupno na: <http://www.politika.rs/scc/clanak/150947/Srpski-film-pred-zabranom>, očitavanje: 30. 07. 2018.

³⁷ Srpski film zabranjen u Španiji. Dostupno na: <https://www.blic.rs/kultura/vesti/srpski-film-zabranjen-u-spaniji/p9f7hnq>, očitavanje: 30. 07. 2018.

Nije jasno zašto je adekvatno regulisanje ograničenja slobode kinematografskog izražavanja izostalo u oblasti kinematografije kada takve norme postoje u oblasti TV, elektronskih i štampanih medija. Norma odredbe člana 27 Zakona o kinematografiji koja propisuje da je prikazivač dužan da istakne tzv. rejting, odnosno odnosno da se delo ne preporučuje licima mlađim od sedam, četrnaest odnosno osamnaest godina - očigledno nije dovoljna. Odredba stava 3 istog člana koja kaže da je javno prikazivanje kinematografskog dela čija sadržina teško ugrožava fizički, mentalni ili moralni razvoj maloletnika zabranjena, mogla bi dalje da se detaljno razradi. Zbog toga bi i trebalo izraditi jedan poseban pravni akt nalik na Pravilnik o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga³⁸, koji je na osnovu člana 60 Zakona o elektronskim medijima, doneo Savet Regulatornog tela za elektronske medije, na sednici održanoj 16. juna 2015. godine, a u budućim izmenama Zakona trebalo bi predvideti neko telo (poput Britanskog odbora za klasifikaciju filmova) koje bi vodilo računa o zaštiti morala, verskih osećanja itd.

7. Zaključak

Uprkos svim nedostacima na koje smo ukazali tokom rada, evidentno je da je važeći Zakon značajno unapredio pravni režim kojim se reguliše kinematografija u Srbiji tako što je jasno definisao kinematografsko delo (domaće, koprodukciono i strano), normirao novčano podsticanje stranih producenata koji svoja dela stvaraju u Srbiji, definisao opšti interes u ovoj oblasti i način njegovog ostvarivanja, precizirao finansiranje opšteg interesa putem javnog konkursa, predvideo podsticanje i podsticaje filmskom i festivalskom programu i dr.

Potrebna su i mnoga poboljšanja: da se njegova primena proširi na sva audiovizuelna dela, da direktor fotografije, glavni montažer i dramaturg dobiju status autora filmova, da se predvidi posebno telo (poput Britanskog odbora za klasifikaciju filmova) sa odgovarajućim ovlašćenjima koje bi sprečavalo povrede morala i verskih osećanja do kojih može doći prikazivanjem određenih vrsta filmova.

Verovatno bi trebalo definisati i pitanje tzv. nacionalnog festivala koji u Srbiji ne postoji od raspada SFRJ (nekadašnji FJIF u Puli, odnosio se na sve republike i pokrajine bivše Jugoslavije), a nakon 1991. godine bilo je više pokušaja da se on organizuje, kako u SRJ i državnoj zajednici Srbije i Crne Gore (npr. nekadašnji Festival filmske režije u Herceg Novom težio je da preraste u nacionalni festival, pa onda i festival nazvan po bioskopu "Novosadska arena" koji je više bio festival producenata, a u organizaciji nekadašnjeg Zvezda filma iz Novog Sada), tako i nakon osamostaljivanja Srbije i Crne Gore (1. Nacionalni festival u Novom Sadu 2007. godine, u okviru kojeg je postojao postprodukcioni fond koji je ubrzao završetak i prikazivanje većeg broja domaćih premijernih filmova na festivalu). Međutim, netransparentan budžet ovog festivala doveo je do toga da je on organizovan jednom i nikad više (nakon njega, stvoren je u Novom Sadu, ali na potpuno drugačijim osnovama *Cinema City* gde su se u okviru programa nacionalna klasa mogli videti premijerni domaći filmovi). Nakon toga je bilo pokušaja na *Sofestu* u Sopotu i na beogradskom *Festu* da se organizuje nešto što liči na elemente nacionalnog festivala, ali sve je to bilo jako daleko čak i od nekadašnje Pule. I u tom pogledu, Hrvatska je uradila mnogo više od Srbije, pa je Pula nakon godina krize posle rata postala respektabilan festival. Iz Hrvatske treba

³⁸ *Sl. gl. RS 55/2015.*

posebno apostrofirati i delovanje HAVC-a (Hrvatskog audio-vizuelnog centra) koji je – zahvaljujući najpre pokojnom Albertu Kapoviću, osnivaču i prvom direktoru i Hrvoju Hribaru koji je najduže proveo na čelu ove institucije, uprkos nekim kontroverzama - pomogao da se unapredi novi hrvatski film, a to je kulminiralo uspesima na važnim međunarodnim festivalima (film *Zvizdan* i sl). U tom pogledu, puno je prostora da i Filmski centar Srbije učini nešto slično za srpsku kinematografiju mada je, istini za volju, situacija znatno bolja nego što je bila pre donošenja zakona.

Zbog mnogih normativnih, pa i praktičnih ograničenja i problema u oblasti kinematografije, kao i brzog tehnološkog napretka koji se itekako reflektuje na ovu oblast (od 2012. godine, bez DCP opreme je bilo skoro nemoguće ostvarivati redovnu prikazivačku delatnost ne računajući filmske revije i ad hoc projekcije), priprema se nacrt novog Zakona o audio-vizuelnom stvaralaštvu koji bi na još potpuniji način, uvažavajući mišljenje i strukovnih filmskih asocijacija, i u opštem interesu, trebalo da reguliše ovu oblast.

Summary

The truths and controversies of cinematographic law in Serbia About one unjustified (legally) neglected form of artistic freedom of expression

The paper critically assesses, from a legal point of view, one neglected aspect of artistic freedom of expression - the freedom of cinematographic speech. The most important sources and concepts of cinema law are presented and defined - far more precise than in the Serbian Cinematography Act. Authors have stressed out critical shortcomings of the current legal system of cinematography law in Serbia - such as the need to expand the subject of this law to all audiovisual arts. Furthermore, the authors point to the necessity of extending the circle of the authors of the movie on the director of photography, the chief editor, and dramatists; as well as the need for better protection of morals and other issues of public interest in Serbian society in the case they are offended by the movie's content. Finally, there is an unresolved issue of the status of the national film festival that needs to be regulated in future Audio-Visual Creativity Act.